

ראיון עם דוד קרמן

מראיין אריק קרמן

הקדמה

"כשראינו אותו רוכב על הסוס סביב הישוב הרגשנו בטחון" סיפרו ותיקי בת ים על דוד השומר.

הראיון המובא להלן שופך אור על דמותו של אבי, דוד קרמן, על רקע התקופה שלפני קום המדינה ותקופת שנות החמישים. הראיון התקיים בהמשכים, בביתו בבת ים בשנת 1990.

ראיון מיום: 17/1/1990

א. (אריק): לא יצא לנו לדבר עליך, על החיים שלך, על השמירה. למען האמת אף פעם לא היית דברן. אולי עכשיו, כמו שאתה אומר "אויף דיעלטערן יארן" תסכים לספר קצת על עצמך.

נתחיל בתקופה שהיית ילד בפינסק. נולדת ב-1911, מתי בדיוק?

ד. (דוד): אמא, הסבתא שלך, אמרה בשבועס [חג שבועות]

א. ספר מי היו הורידך?

ד. אבא היה לייב, אריה קרמן, היה נגר, אמא הינדע ממשפחת מרגוליס, היו אופים.

א. כמה אחים הייתם?

ד. שמונה. הגדולה לאה, אחר כך מיכל, פייבל [שרגא], בנימין, חיים, אני דוד, יעקב ודינה.

קראו לנו בפינסק "קאנאריקעס". זה בא מהסבא הגדול [סבא רבא], היה מתרחץ בנהר ככה עם הראש כמו ציפור כנרית. גם הסבא היה נגר, גם האבא היה נגר. נגר של בתים מעץ. אני זוכר שהוא בנה בחצר אורווה, אורווה יפה, אפשר היה לגור שם.

היו חסרות לו שתי אצבעות, לא מהנגרות, כשהיה צעיר היה בצבא תותחן, הכניס פגז לתותח, הלכו האצבעות.

א. היתה מספיק עבודה בנגרות כדי לפרנס משפחה כזאת גדולה?

ד. גם אמא הרוויחה, היתה אופה בבית בייגלעך ומוכרת. ביד אחת היתה אופה וביד אחת מחזיקה ילד. כל בוקר היינו אוכלים בייגלע עם חמאה. אחר כך פתחנו מאפייה של לחם.

בזמן המלחמה הראשונה היה בפינסק צבא גרמני, אז הם עוד לא היו נאצים. חיילים אוכלים הרבה לחם, אפשר להרוויח טוב, אז פתחנו מאפייה. אמא הבינה בזה, היא באה ממשפחה של אופים.

אריה (לייב) והינדע קרמן

כולם עזרו במאפייה, כשהייתי קצת יותר גדול גם אני עזרתי. התפקיד שלי היה להביא מים. בחצר עמדה חבית גדולה על עגלה, אני ככה בתור ילד הייתי רותם את הסוס ונוסע להביא מים מהפומפה [משאבה]. אהבתי להתעסק עם הסוס והעגלה, ככה למדתי לרכב. פעם אחי הגדול מיכל'ל מיהר עם החבית לכבות שריפה והגיע בלי מים. הפקק יצא, אז צעקו עלי.

מיכל'ל היה הכי חזק בפינסק. הוא היה מרביץ וצועק גוואלד [הצילו]. אם היו בעיות עם הגויים היו קוראים לו.

א. הגויים עשו לכם צרות?

ד. לפעמים. אבל הם לא התעסקו איתנו הרבה. בפינסק היו הרבה יהודים, הרוב היו יהודים. אחרי המלחמה [הראשונה] נכנס צבא פולני ועשה פוגרום. אני הייתי בן שבע, שמונה בערך. עד היום אני זוכר את הצעקות "בשם אלוהים אל תהרגו, אל תהרגו". כשנגמרו היריות פחדו לגשת לראות מה קרה. מיכל ניגש ראשון, ספר 35 הרוגים.

א. מיכל לא עלה ארצה, הוא נשאר בפינסק, נכון?

ד. כן. אחר כך הנאצים הרגו אותו, אבל הוא לא הלך ככה סתם. לקח איתו כמה נאצים. כתבו על זה בספר של פינסק.

א. איך היו החיים בפינסק, הייתם משפחה דתית?

ד. ככה ככה. היה בית כשר, בשבת הלכנו לבית כנסת, אבא הולך ראשון, מסתכל אחורה אם כולם הולכים אחריו. ששה בנים ז'לובים כמונו זה לא קל לגדל.

א. איזה ילד היית אתה?

ד. אני? די שובב. לא פחדתי מאף אחד. הילדים של השכנים היו רבים איתי, אז הרבצתי לילד אחד. השכן יוס'ל נכנס לדבר עם אבי, אבא הוציא בקבוק שנאפס, אמר לו "העיקר שאנחנו נהיה בשולם ותראה שגם הילדים יהיו בשולם".

לפני פסח היו עושים אצלינו שמאלץ מהשומן של האווזים. מכניסים לצינצנות, מכסים עם נייר ושמים תחת המיטה. אני זחלתי תחת המיטה עם חתיכת לחם, הכנסתי לשמאלץ ואכלתי. קיבלתי מכות. זה היה בשביל פסח, מהלחם השמאלץ נהיה חמץ היו צריכים לשפוך אותו.

א. איך היית בבית הספר?

ד. בחדר, למדתי בחדר. ילדים יהודים למדו בחדר.

א. איך היית בחדר?

ד. איך וויס? ככה ככה. לפעמים הייתי מסתלק, הולך לנהר לראות את הסירות, את העגלונים. ביום חמישי היה שוק של קצבים ודגים. פעם אשה אחת ענייה גנבה דג, החביאה בחזה. ההוא ראה אותה, הוציא את הדג ונתן למסכנה בפרצוף. אצלנו בבית לא היה חסר כלום, הקצב היה מביא את הבשר הביתה. היינו משפחה גדולה, הלך הרבה בשר. בשבת היינו אוכלים צ'ולנט מהתנור של המאפייה. אמא היתה עושה לביבה גדולה בתנור, חותכת לחתיכות, עם כוס תה היה נהדר.

את העוגות והצ'ולנט מכניסים לתנור אחרי שכיבו את האש. זה מתבשל מהחום של האבנים.
התנור היה עובד על עצים, אבא ומיכל היו נוסעים בעגלה להביא עצים מן היער. אחר כך צריך לנקות את התנור מהאפר. היתה עבודה קשה.

"הוא לא הלך סתם, לקח
איתו כמה נאצים"

מיכל קרמן

כולם עבדו במאפיה. היתה לנו עוזרת שיקסע [גויה] חזקה כמו שור. היתה חוטבת עצים, פורקת שקים מהעגלה. פעם רצתה להשוויץ, לקחה מהעגלה שק קמח על הגב עם העגלון שהגיש לה.

א. אפשר לאמר שהמצב שלכם בפינסק היה טוב?

ד. כן, לא היינו עשירים אבל לא היה חסר. היה מה לאכול, היה מה ללבוש. אף פעם לא היינו רעבים. גם היה כסף לקנות מגרש בארץ ישראל. אחותי הגדולה לאה היה כבר בארץ, קנתה את המגרש. היא באה לבקר בפינסק אז אבא נתן לה כסף בשביל לקנות. היא עלתה ארצה כמה שנים לפנינו.

א. כל המשפחה עלתה ארצה חוץ ממיכל ופייבל. נכון? למה הם לא עלו איתכם?

ד. הם כבר התחתנו. היתה להם משפחה אז הם נשארו שם. פייבל בא לבקר אותנו בארץ לפני המלחמה, עם הבת שלו רבקה'ה. אימי אמרה לו תישאר, תביא את המשפחה. הוא לא רצה, חזר לפינסק. באו הגרמנים הרגו את כולם, רק הוא ברח. בסוף הוא בא לארץ עם הצבא הפולני, הצבא של אנדרס. באו איתם כמה יהודים, גם בגין בא ככה.

א. ידעתם שפייבל בחיים?

ד. לא ידענו. אמרו שבאו חיילים יהודים עם הצבא הפולני. פיליפ של דינה נסע לחפש אותו במחנה.

א. פיליפ האבא של אריה הגדול, בנדס?

ד. כן. הוא היה מאנגליה, בלונדיני, מדבר אנגלית כמו אנגלי אז מתייחסים אליו יפה. הוא הביא לאימי סימן מפייבל, אז ידענו שהוא חי.

א. איזה סימן?

ד. נעליים. לפייבל היו רגליים גדולות, אולי 50. אמא ראתה את הנעליים "אדאנק גוט, פייבל לייבט" [תודה לאל, פייבל חי]. אחר כך פייבל ברח מהמחנה, התחבא בכרכור אצל יעקב קרמן [אבא של דני קרמן].

א. מעניין, אבל אנחנו קופצים לתקופה הרבה יותר מאוחרת.

ד. "וען מ רעדט, רעדט זיך" [כשמדברים זה מתדבר].

מתוך תמונת דרכון, לקראת העליה ארצה.
עומדים מימין: חיים, דוד, יעקב. יושבים: הינדע, דינה, אריה-לייב.

המשך ראיין: 24/1/1990

א. בשבוע שעבר סיפרת על החיים בפנינסק. הפעם אני מבקש שתספר על העלייה ארצה. מתי עלייתם?

ד. באנו בעשרים וארבע [1924]. באנו באניה ליפו. היתה סערה, אמרו צריך לנסוע לחיפה, אבל הסערה הפסיקה אז ירדנו ביפו. באו ערבים עם סירות, לקחו אותנו מהאניה לנמל.

א. הייתם קודם ב"בית עולים"?

ד. לא. לאה חיכתה לנו ביפו. לקחה אותנו לתל אביב ישר לשלום עליכם, שכונת תל נורדוי, איפה שהיה המגרש. אבא נתן לה כסף למגרש כשבאה לבקר בפנינסק. ראינו את המגרש, נהייה לנו חושך בעיניים. זה היה בור, לא מגרש.

א. מה זאת אומרת בור?

ד. מן ירידה כזאת מהדרך, אפשר להתגלגל למטה.

א. איפה גריתם אז?

ד. אבא קנה אוהל. בהתחלה גרנו באוהל, עד שהוא בנה צריף קטן וגרנו בצריף. הוא שכר פועלים מקצועיים לבנות את הבניין. גם אנחנו עזרנו. אנחנו, אבא והאחים, עשינו את כל העבודה השחורה. לפני שבונים צריך למלא את הבור בחול, שיהיה ישר. אני הייתי אז בן שלוש-עשרה בערך. התפקיד שלי היה למלא חול. אז עוד לא היה כביש בשלום עליכם. היו כמה בתים בחולות. בקצה היו כרמים. הייתי צריך להביא חול מהגבעה בצד השני. הייתי מעמיס חול על מריצה בלי רגליים, שם אותה על שני בלוקים, ממלא חצי מריצה, דוחף בחול עד המגרש, ושופך. ככה הייתי עובד כל היום, לפעמים גם בלילה.

א. איפה אכלתם?

ד. אמא עשתה אוכל. היינו הולכים לקנות דברים ברחוב מאז"ה, שם גרה לאה. בעל המכולת הכיר אותה טוב. בעלה היה מורה בגימנסיה הרצליה, דושמן. כולם הכירו אותו. כתב שירים ששרו בארץ. בעל המכולת הסכים לתת לנו בלי כסף עד שנתחיל לעבוד ונחזיר לו. היינו קונים שק לחם, אורז, בצל. אימי היתה מבשלת אורז, מטגנת בצל בשמן ושופכת על האורז. היתה אומרת לנו "עסט מיט אסאך ברויט" [תאכלו עם הרבה לחם]. בבית היינו מדברים יידיש.

א. כמה זמן לקח לבנות את הבית?

ד. בערך שנה. בנו את הבית עם המאפיה בקומה אחת. אחרי כמה שנים בנו קומה שנייה. המאפיה התחילה לעבוד בערך שנה אחרי שבאנו לארץ.

בית חרושת "סיליקט", שנת 1932. ברקע רחוב שלום עליכם במבט ממזרח אל חצרות הבתים. בקצה השמאלי הצריף והבית של משפחת קרמן.

א. אתה עבדת במאפיה?

ד. בנימין וחיים עבדו במאפיה. אני עזרתי לאבא לחלק לחם. בהתחלה היו לנו שני חמורים עם סלים, הלכנו עם החמורים וחילקנו לחם. היה קשה למכור. בעלי המכולת עשו לנו צרות. אני הייתי מסדר לו את הלחם בארון של הלחם והוא זורק בחזרה לחם שלא מצא חן בעיניו. זה היה מקלקל את הלחם, מה אכפת לו? הייתי גם צריך לדפוק על דלתות לבקש מאנשים שיקנו לחם. הייתי עולה שתיים שלוש קומות, דופק על דלת ואז יוצאת אשה, רוצה להחזיר לי חצי לחם ישן שאוריד במחיר. ככה זה היה. לא אהבתי את העבודה הזאת. אחרי שסללו כביש בשלום עליכם אפשר היה לנסוע בעגלה, קנינו סוס ועגלה, עגלה סגורה עם דלתות. אבי הזמין אצל בעל מקצוע מיוחד. העבודה שלי הייתה לסדר את הלחם בעגלה. הייתי נכנס לתוך העגלה, מסדר את הלחם שורות שורות בעמידה, שהלחם לא יתקלקל.

היינו נוסעים בעגלה ומחלקים לחם. הסוס הזה היה עצלן, כל עלייה קטנה עשה בעיות. לא רצה לסחוב. היינו צריכים לדחוף בעצמנו, עד שקנינו סוס אחר.

זאת היתה העבודה שלי. ככה כל יום לחלק לחם. לא סבלתי את העבודה הזאת להתחנן לפני אנשים שיקנו לחם. זה היה מעליב. היו גם אנשים מסכנים שלא היה להם כסף. היו צריכים לגנוב לחם. פעם השארנו לחם בעגלה בלילה. בבוקר ראינו שמישהו גנב לחם. אבי גילה שזה השכן שפיטרו אותו מהעבודה. אז הוא היה משאיר בלילה לחם בכוונה, שהשכן יוכל לגנוב. כשהשכן קיבל עבודה בא אלינו עם חשבון, אמר שהוא חייב כסף ושילם בתשלומים.

א. מה עשית אחרי העבודה?

ד. הייתי הולך לחברים, חיים גואלי והוז, קראנו לו ג'וז, ועוד חברים. היינו ניפגשים בפינת פינסקר בוגרשוב, שם היה פנס לוקס. בהתחלה כשהייתי חדש היו הולכים איתי מכות, אבל הבינו שזה לא יילך איתי, נהיינו חברים טובים. הם קראו לי דיזנגוף, בגלל שאהבתי לרכב הרבה על הסוס. היו אומרים הנה הגיע דיזנגוף.

א. מה הייתם עושים אתה והחברים?

ד. היינו משחקים, עשינו כל מיני דברים. בימים ההם היו כרמים באיזור שהיום זה רחוב דיזנגוף. לקחתי סלים של לחם מהמאפייה, קטפנו ענבים בכרם. מכרנו למסעדה של התימני בפינסקר פינת בוגרשוב, ליד בית החרושת לבלוקים סיליקט. הפועלים היו באים לאכול שם. אנחנו עזרנו לבנות את המועדון של ביתר ברחוב קינג ג'ורג', היום זה בית ז'בוטינסקי. אז היתה שם בריכת השקייה מכורכר. פתחו פתח בקיר, עשו גג, וזה היה המועדון. לקחנו מלט מבניינים לעשות טיח על הכורכר.

עזרתי גם לבנות את בית הכנסת בשכונת נורדיה ברחוב בוגרשוב. אימי שלחה אותי לעזור לבנאים, אמרה לי "גיי פארדין א מיצווה" [לך תרויח מצווה]. הייתי סוחר מריצות עם חול, נהייתי מומחה למריצות.

א. עד איזה גיל עבדת בחלוקת לחם?

ד. שבע עשרה בערך. לא רציתי יותר לעבוד בעבודה הזאת. פעם שמתי לחמים בארון של המכולת, הנבלה הזו זרק בחזרה לחם על הריצפה, לקחתי את הסל של הלחם, הלבשתי לו על הראש. העבודה הזאת לא היתה בשבילי, רציתי לעזוב. באותו זמן חיפשו פועלים בפרדסים של רחובות, הלכתי לעבוד ברחובות.

"קראו לי דיזנגוף בגלל
שאהבתי לרכב הרבה על
הסוס."

דוד משמאל

המשך ראיון: 7/2/1990

א. בפעם שעברה דיברנו על העלייה ארצה, על המאפייה והעבודה בחלוקת לחם, התחלת לספר על העבודה ברחובות. ספר איך הגעת לרחובות.

ד. אמרתי לאבא שאני רוצה ללכת לעבוד ברחובות. הוא צחק, אמר לי מה תעשה שם? אתה תמות מרעב, אבל אני ידעתי שאני רגיל לעבוד קשה וכלום לא מפחיד אותי.

נרשמתי בלשכת העבודה, הייתי בא כל יום. אמרו לי אין עבודה. מישוהו אמר שיש עבודה אצל קלר ברחובות. אמרתי להם אני רוצה לעבוד אצל קלר. לא, חכה בתור. איזה תור? לא היה תור, אף אחד לא רצה לעבוד אצל קלר, הוא לא שילם טוב. אמרתי להם, זה לא עזר. הבנתי שלא רוצים

לתת לי עבודה בגלל שאני בית"רי. צפצפתי עליהם, נסעתי לרחובות והלכתי לעבוד אצל קלר. אחר כך עבדתי אצל גרינבלט, אחר כך אצל סמילנסקי. להתעסק עם עגלות וסוסים ידעתי מהבית, מהר מאוד למדתי לחרוש. עבדתי עם ערבי, בדואי משבט אבו חטב. למדתי ממנו לחרוש תלמים צרים יפים.

א. כמה הרווחת?

ד. בהתחלה אצל קלר הרווחתי מעט, כמו פועל ערבי. אחר כך הרווחתי טוב, 25 גרוש ליום. ב 5 גרוש אכלתי, את השאר חסכתי. כל יום שישי הייתי בא הביתה לתל אביב, לפעמים הייתי נוסע באוטובוס, לפעמים הייתי הולך ברגל מרחובות עד תל אביב, לחסוך 2 גרוש. 25 גרוש זה היה לא רע, פועל ערבי קיבל 8 גרוש. יום אחד באו סדרנים של ההסתדרות, רצו לסלק אותי מהעבודה. לקחתי קרש מהעגלה, אמרתי נו נראה אתכם. הם לא באו יותר.

א. איפה גרת אז ברחובות?

ד. לא היה לי מקום לגור. בהתחלה ישנתי בבית הכנסת על הבמה. בבוקר היו באים יהודים למניין ראשון, מעירים אותי. אחר כך, היה ברחובות יהודי מפינסק בשם אבטיחי, נתן לי לישון במרפסת שלו. הוא שם כמה כסאות בשורה, וככה ישנתי. לא היה אכפת לי, הייתי מבסוט. התחברתי עם הפועלים הערבים, למדתי מהם ערבית. בערב היינו יושבים בשדה, שותים תה מספרים צ'זבטים. למדתי את המנהגים שלהם, נהייתי כמו ערבי.

א. לא הפריע שאתה יהודי, לא עשו לך בעיות?

ד. לא. הם ידעו שאני לא מפחד מהם. לפעמים היו רבים ביניהם, מורידים את העקלים ומרביצים. הייתי מפריד ביניהם. יום אחד בא סמילנסקי, הציע לי להיות שומר על הפרדסים שלו. ראה שאני לא מפחד מאף אחד, כוח לא היה חסר לי, אז הוא רצה שאני אהיה שומר. ניסיתי, ראיתי שזאת עבודה טובה וככה נהייתי שומר.

הייתי ישן בבית המשאבה של הפרדס, סידרתי לי פינה וזהו. הייתי מבסוט, עד שיום אחד הייתי צריך להסתלק משם. היתה שם בחורה בדואית, שבאה תמיד לקחת מים מהמשאבה. הבדואים התחילו לספר שאני מתעסק איתה. זה היה מאוד מסוכן, לך תגיד להם שזה לא נכון, זה לא היה עוזר. לקחתי את הרגליים והסתלקתי. חזרתי לתל אביב, נגמר רחובות.

א. חזרת לחלוקת הלחם?

ד. לא. עבדתי בכל מיני עבודות, רק לא לחלק לחם. עבדתי בבניין, ועוד כל מיני עבודות. הייתי נוסע לעבוד בעתלית, במלח, יחד עם החבר'ה מקבוצת אגרוף. היינו נוסעים לשם בעונה שאוספים את המלח מהבריכות. היתה עבודת פרך, להוציא את המלח מהבריכה, להעמיס על מריצות, אחר כך לעשות פירמידה גדולה של מלח. זה היה תמיד בקיץ בחום, המלח שורף בידיים, אם יש לך פצע זה נורא. אף אחד לא רצה לעבוד בזה. אנחנו קבוצת אגרוף היינו באים לעבוד. המנהלים היו מרוצים מאיתנו. הרווחנו כמה גרושים, חזרנו לתל אביב.

א. קבוצת אגרוף היתה שייכת לבית"ר?

ד. אנחנו היינו בית"רים, אבל היינו קבוצה עצמאית. כשהיתה תהלוכה של בית"ר היו באים "שלייגרים" של הפועל להפריע, להרביץ מכות, אז אנחנו קבוצת אגרוף היינו במקום. סדרנים מההסתדרות היו באים לבניינים, לפועלים משלנו [רוויזיוניסטים] שעבדו שם, רוצים לזרוק אותם מהעבודה. היו באים לקבלן, מפחידים אותו שלא יתן להם עבודה. אז אנחנו היינו מטפלים בזה. היינו תופסים אותם אחר כך ועושים איתם חשבון. זה שידעו עלינו זה כבר היה טוב, ידעו שאנשים שלנו הם לא הפקר. בשבתות היינו נפגשים על שפת הים. משחקים, מתרחצים, אבל היינו בתפקיד. שמנו עין שהכל בסדר. היו באים לים גם ערבים מיפו, היו ביניהם "שבב" פושעים, היו גונבים, עושים בעיות לבחורות. אנחנו היינו מטפלים בהם. בקולנוע בית העם היו מכניסים אותנו בלי כסף. היינו משגיחים בינתיים שיהיה סדר. היו באים לשם כל מיני טיפוסים, צועקים, מפריעים. הסדרן פחד להתעסק איתם. כשאנחנו היינו היה שקט, כמו משטרה.

א. בן כמה היית אז?

ד. בן שמונה עשרה בערך. כולנו היינו בערך באותו גיל. היינו הרבה ביחד. אחרי העבודה היינו נפגשים ב"שלג לבנון", או ליד החנות של ליקוורמן באלנבי, שם היה קיוסק, היינו יושבים מדברים, צוחקים. פעם עבר אנגלי אחד ז'לוב גבוה, יותר גבוה מחיים גואלי שהיה הכי גבוה מבינינו. אמרתי לחיים תראה איזה גובה האנגלי הזה. אתה כלב נגדו. האנגלי הבין קצת עברית, חשב שקראתי לו כלב. הזמין אותי במקום ל"פייר פייט". נעמד ככה עם הידיים כמו "בוקסר" [מתאגרף]. הוא חטף מכות אחר כך שמענו שהוא היה באמת "בוקסר" מפורסם.

"ההינו מתרחצים, משחקים, אבל היינו בתפקיד"

קבוצת אגרוף עם אוהדים. דוד עומד משמאל.

א. מי היה בקבוצת אגרוף, אתה זוכר שמות?

ד. היה חיים גואלי, היה ג'וז, מנחם ליקוורמן, גברושקה, יחזקאל ירחובסקי, צבי ברגר, חיים אשר ואני. היו עוד, לא זוכר את כולם.

א. באיזה שנים פעלה קבוצת אגרוף?

ד. שנת שלוש שלוש ואחד, עד שלוש ושלוש בערך.

אחר כך היינו נפגשים בתור חברים אבל לא התעסקנו בזה יותר. נשארנו חברים טובים.

בניית מלון סאן-רמו. דוד יושב משמאל.

א. אמרת פעם שישבת בבית סוהר בגלל יחזקאל ירחובסקי, ספר מה היה.

ד. היתה לו אחות, התחתנה עם אנגלי אחד שיכור, היה מרביץ לה. היתה להם תינוקת. זרק אותה מהבית, לקח לה את התינוקת. ירחובסקי ביקש ממני לעזור לו להציל את התינוקת. באנו לשם, לקחנו את התינוקת, הוא רדף אחרינו עם אקדח, ירה. פגע במישהו שעבר ברחוב, פצע אותו די קשה. היה משפט, אני קיבלתי שנה. ישבתי ששה חודשים.

א. מה עשו לזה שירה?

ד. כלום. במשטרה ידעו שהוא ירה, ידעו שהיה לו אקדח. איפה האקדח? פתאום נעלם האקדח. לא רצו לחפש יותר מדי, הוא היה אנגלי, עזבו אותו. אנחנו רוויזיוניסטים, מה יש פה לדבר.

ישבתי ששה חודשים במגרש הרוסים. ישב שם גם יוסף אורפלי. קיבל מאסר עולם בגלל שירה על ערבים במאורעות והרג שניים. ממגרש הרוסים שלחו אותו לכורנוב [ממשית] לבנות חדר ב"ג'אנה", הבנין של משטרת הגמלים.

הוא לקח אותי איתו לכורנוב בתור עוזר. משכנו את העבודה כמה שיכולנו, לא רצינו לחזור למגרש הרוסים.

על המדרגה הראשונה של הבנין בכורנוב חרטתי את השם שלי. זה קיים עד היום.

א. מתי זה היה?

ד. בשלושים וארבע, הייתי כבר שומר בבית וגן. אמרתי לחיים, אחי, שיעזוב את המאפייה שיחליף אותי עד שאחזור, שהשמירה לא תלך לאיבוד. חיים בא לפגוש אותי בתחנת הרכבת כשלקחו אותי לירושלים למגרש הרוסים. ראה אותי קשור בשרשרת, התחיל לבכות.

א. נחזור לזה אחר כך, קפצנו כמה שנים קדימה. סיפרת שעזבת את השמירה ברחובות וחזרת לתל אביב ועבדת בכל מיני עבודות.

ד. כן, עבדתי בכל מיני עבודות אבל כל הזמן חיפשתי עבודה בשמירה. הייתי הולך למשרד של אגודת השומרים ומתעניין.

יום אחד אמרו שצריכים שומרים בגן חיים, לא רחוק מקלקיליה. אז התחילו לבנות באיזור את המושבים. היה צריך לשמור על חומרי הבניין ועל צינורות המים.

**"על המדרגה הראשונה של הבניין בכורנוב (ממשית)
חרטתי את השם שלי, זה קיים עד היום"**

דוד עם יוסף אורפלי

קניתי סוס בשש לירות והתחלתי לשמור בגן חיים. היינו שם קבוצה של שנים עשר שומרים, שם הכרתי את ניסים פרדו שהיה אחר כך השומר של אגרובנק [חולון]. חלק עבד ביום ביציקה של צינורות בטון, וחלק שמר בלילה, אחר כך התחלפנו. אז עוד לא היו לנו רובים. היינו שומרים עם נבוט, אבל היינו מסתדרים די טוב עם הנבוט. כעבור כמה זמן, ביקשו מאגודת השומרים שאקח את השמירה בהרצליה ב' על יד ג'ליל [גליל ים]. השומר שלהם, לייבקה, נפצע במכות עם הערבים, הוציאו לו עין. באתי להרצליה, הועד עשה ישיבה, החליטו לתת לי את השמירה. נהייתי השומר של הרצליה ב'. קיבלתי 12 לירות לחודש, 10 לירות בשבילי 2 לירות בשביל הסוס. בהרצליה ב' גרה משפחת מאירסון, ההורים של גולדה מאירסון. הם היו מפינסק. אבא של גולדה לקח אותי אליו, הוא היה נגר, סידר לי בנגריה מקום בשביל הסוס. הוא היה איש גדול כזה, היה מתרגז מהר. בישיבות של הועד אם לא היו מסכימים איתו היה מתרגז, דופק על השולחן, צועק עליהם.

הישיבות של הועד היו תחת מגדל המים. לפעמים היו נופלים מלמעלה עקרבים על השולחן.

כשהתחלתי לשמור בהרצליה מישהו, מפא"ייניק אחד, שמע שהייתי בקבוצת אגרוף. לא מצא חן בעיניו, הלך וסיפר שאני מלשין לאנגלים על סליקים של נשק. מאירסון סיפר לי שבישיבת הועד דיברו על הענין. רכבתי מיד לכפר סבא, היה שם חבר הגנה אחד שהכיר אותי טוב. הוא בא מהר להרצליה ואמר להם שזה שקר. תמיד כשהיו לי בעיות כאלה מאירסון היה עוזר לי.

א. מעניין, הבת שלו גולדה היתה ממנהיגי מפא"י.

ד. אבל הוא היה בסדר, תמיד עזר לי.

פעם היה לי עניין עם השומר של הרצליה הגדולה, הרצליה א'. שם היה שומר אחר, קראו לו אלכסנדר. יום אחד כשרכבתי ככה מסביב להשגיה שהכל בסדר, אני רואה ערבים קוטפים תאנים בשטח של הרצליה ב'. אלכסנדר נתן להם לקטוף ולקח מהם כסף. זרקתי להם את התאנים "יאללה אימשי", לא הרשיתי להם לקטוף יותר.

אלכסנדר הזה התרגז, לקחתי לו את הפרנסה. הלך וסיפר במשטרה שאני שדדתי כסף מהערבים. מאירסון שמע את זה, הלך למשטרה ואמר שזה לא נכון.

יום אחד תפסתי את אלכסנדר הזה, זרקתי אותו מהסוס.

א. אני מבין שבתקופה ההיא להיות שומר לא היה פשוט, היו יותר בעיות עם היהודים מאשר עם הערבים.

ד. לא חסר נבלות בשני הצדדים.

אבל השמירה בהרצליה היתה בסדר. גם היה קרוב לתל אביב, יכולתי לבקר בבית.

היה לי שם גם ידיד ערבי, בעל פרדסים ליד הרצליה, קראו לו אבו סננה. לפעמים הייתי לוקח אותו איתי לתל אביב לראות סרט. היה מבסוט.

א. היה איזה סיפור על פועלים שהיכו את אביך וקראו לך מהרצליה. ספר מה היה.

ד. בנו בית מול הבית שלנו בשלום עליכם. הפועלים קשרו את החמורים שלהם לגדר שלנו, אכלו את העצים הצעירים שאבי שתל ליד הגדר. הוא ביקש מהם שיקשרו את החמורים במקום אחר, חבל על העצים הצעירים.

ביקש כמה פעמים. לא היה אכפת להם. הוא התיר את החמורים. הפועלים הרביצו לו.

"אז לא היו לנו רובים,
הינו שומרים עם
נבוט"

תקופת השמירה בגן חיים. עם חברים על שפת הים.

א. איפה היו בנימין וחיים?

ד. לא יודע איפה היו. במקרה באתי באוטובוס מהרצליה לתל אביב, בתחנה המרכזית איזה מכיר אמר לי הרביצו לאבא שלך. רצתי ברגל עד שלום עליכם, נכנסתי הביתה, שאלתי מה קרה. אימי תפסה אותי, לא נתנה לי לצאת לפועלים. תפסה אותי בחולצה, החולצה נקרעה. ניגשתי לפועלים וגמרתי איתם את החשבון. לקחו אותם להדסה. אחר כך עשינו סולחה אצל מקס [מסעדה]. יותר הם לא קשרו שם את החמורים. לא הרבה זמן אחרי זה, בהתחלת שלושים וארבע, אבא נהרג. הסוס השתולל והפך את העגלה, אבא קיבל מכה בראש איבד את ההכרה ומת. עזבתי את השמירה בהרצליה, חזרתי הביתה לעזור.

מכרתי את הסוס שהרג את אבי, ולימדתי את הסוס שלי ללכת בעגלה. הייתי בבית כמה חודשים, עד שהתחלתי לשמור בבית וגן. הסוס שלי נשאר לעבוד במאפייה, בכסף של הסוס שהרג את אבי קניתי סוס אחר.

א. מי ניהל אז את המאפייה?

ד. אמי ניהלה אותה, גם בנימין, אבל היא היתה האחראית.

א. ספר קצת על סבתא, האמא שלך, איך היא היתה?

ד. היא היתה "בערייה" כזאת, לא היה קל איתה. היית עושה משהו, היתה אומרת לך אתה כמו השוחט והשען, שוחט פרה, הפרה ממשיכה ללכת. מתקן שעון, השעון עומד. אחרי שאבי מת, בא אליה שדכן שתתחתן עוד פעם. אמרה לו שיחכה רגע, הלכה למטבח, הביאה סיר מים ושפכה לו על הראש. פעם עברה את הכביש בבן יהודה, בחור אחד עם אופניים כמעט דרס אותה. היא עצרה אותו ככה עם היד, נפל על הכביש. התחיל לצעוק עליה, את זקנה את צריכה למות. ענתה לו יונגער מאן [איש צעיר], גם עגלים צעירים מובלים לשחיטה. לפעמים היתה צריכה לנסוע באוטובוס ולא היה לה כסף, אמרה לנהג יונגער מאן, תן לי את השם שלך ואני אשלח את אחד מהבנים שלי, יחזיר לך את הכסף. היתה שולחת אותי. היא ניהלה את כל המשפחה. כשחסכתי קצת כסף נתתי לה שתשמור לי. היתה לה בחדר שינה קופה גדולה מברזל, עם מדפים, לכל בן היה מדף. לפעמים כמה לירות מהכסף שלי היו נופלות בלי כוונה למדף של בנימין.

א. למה דווקא של בנימין?

ד. היא אהבה יותר את בנימין. הוא היה תמיד איתה בבית, עבד קשה במאפייה. אני הייתי ממפלגה אחרת, הייתי הבן של האבא. אני עזבתי ראשון את הבית במקום לעזור במאפייה. עשיתי מה שרציתי, הלכתי להיות שומר.

המשך ראיון: 14/2/1990

"היו שם מעט בתים שקועים בחולות, חלק היו עזובים"

בית וגן (בת ים) בתחילת שנות השלושים.
מקור: ארכיון עמותת מיסדי בת ים/בית וגן.

א. בפעם שעברה דיברנו על השמירה בהרצליה. הפעם אני רוצה שתספר על תקופת השמירה בבת ים, מה שהיה אז בית וגן. איך הגעת לבית וגן?

ד. האיש שהיה מביא לנו קמח למאפייה, פרידמן, סיפר לי שבבית וגן יש שומרים ערבים ומחפשים שומר יהודי.

א. למה היו שם שומרים ערבים?

ד. אולי בגלל הכסף, אולי בגלל שהיו שם הרבה דתיים. בהתחלה כולם בבית וגן היו דתיים. עשו לעצמם יישוב דתי כמו בני ברק. שומר צריך לשמור גם בשבת, לקחו "שבת גוי" [גוי של שבת], לקחו שומר ערבי. בשבת היו סוגרים את הכניסה לבית וגן בשרשרת. שמו את השומר הערבי שישמור עליה. פעם רבו איתו אנשים שרצו להיכנס, לקח את הרגליים והסתלק. באו שני יהודים דתיים, נשכבו על הדרך, לא נתנו לעבור עד שבאו האנגלים וסילקו אותם במכות. בית וגן עלה על האדמה בעשרים ושש. במאורעות עשרים ותשע כולם ברחו משם, חזרו בשלושים ושתים, התחיל הכל מהתחלה. בשלושים וארבע אני הגעתי.

א. איך התמנית לשומר, ראש המועצה מינה אותך?

ד. לא היתה אז מועצה, היה ועד. המשרד שלהם היה בתל אביב, בגרוזנברג פינת נחלת בנימין. הלכתי לשם, דיברתי עם אחד לדברג מהועד. אמר לי בסדר, תביא המלצה. הבאתי המלצה מהועד של הרצליה.

קודם נסעתי לראות את המקום. נסעתי בדיליג'נס ערבי עד ג'בלייה, משם הלכתי ברגל. איך שנגמרו הפרדסים של ג'בלייה התחילו החולות, דיונות כאלה.

היו שם מעט בתים, שקועים בחולות. חלק היו עזובים. ראיתי את זה וואלה, לא הבנתי למה קראו לזה בית וגן. הערבים אמרו בית פי גן [לא יכלו לבטא ון]. אני אמרתי בית מפיש גן.

א. לא היו בכלל עצים?

ד. היו קצת עצים, היו גם כמה ג'ומסים. בקצה, בכיוון הים היו גפנים פראיות. הסתובבתי ברגל בחולות עד שהתעייפתי. לא היו עוד כבישים. בהתחלה הכביש הגיע עד הסברס בגבול ג'בלייה. אחר כך הכביש הגיע עד החנות של קולודצקי, שם היתה תחנת אוטובוס.

"הכביש הגיע עד החנות של קולודצקי, שם היתה תחנת אוטובוס"

דוד משמאל עם היד על הראש.

מקור: ארכיון עמותת מיסדי בת ים/בית וגן.

ליטווין קנה אוטובוס ערבי קטן עם שני ספסלים לאורך, והוביל נוסעים. לא היו מספיק נוסעים, העמיס שקים עם סחורה, הנוסעים ישבו על השקים וככה נסעו.

כשסללו את הכביש מג'בלייה לבית וגן המהנדס רצה לעשות ירידה כדי שבחורף המים לא יעמדו, כמו ברחובות של תל אביב. עשו ירידה, עד שראו שהכביש במקום שיגיע לשכונה נכנס לאדמה. עצרו את העבודה, מילאו חול וסללו מחדש.

א. סיפרת קודם שהסתובבת ברגל בחולות. לא היה לך סוס?

ד. לא היה לי סוס. לא מחזיקים סתם סוס, אין עבודה מוכרים, אחר כך קונים אחר.

כשקיבלתי את השמירה נסעתי לבאר שבע לשוק של הבדואים לקנות סוס. הסתובבתי בשוק, ניגשו אלי שני שוטרים, אנגלי וערבי. שאלו אותי מה אתה עושה כאן? אמרתי להם. אמרו לא נכון, בטח אתה מחפש לקנות נשק, הכניסו אותי למעצר.

בבאר שבע לא היו אז יהודים, רק אסירים ערבים היו שם. אני זוכר שהיו שם כינים בגודל של ג'וקים. זה היה בליל סדר פסח. כשהביאו אוכל אמרתי שאני לא אוכל לחם, אז האנגלים נסעו עד קיבוץ רוחמה, הביאו לי מצות. כעבור שלושה ימים שחררו אותי, הסתלקתי מהר משם.

נסעתי ללוד, קניתי סוס. קראתי לו הארי, היה סוס יפה, היתה לו רעמה שחורה ארוכה וזנב ארוך מאוד. שמתי עליו חורג' בדואי עם צמות וקישוטים. זה חשוב אצל הערבים, איך שנראה הסוס כך גם הרכב. ככה התחלתי לשמור בבית וגן, אחר כך זה היה בת ים.

א. מה קרה עם השומרים הערבים?

ד. פיטרו אחד. נשאר אבו עזאד והבן הגדול שלו. אני הייתי אחראי עליהם. כשבאתי למקום, דבר ראשון סידרתי איתם את העניין. הרמתי את השפם, עשיתי שפיצים כאלה בשביל הרושם, ניגשתי למעקד שלהם, זה מקום מפגש באמצע הדרך.

הם ישבו תחת עץ ג'ומס בקצה השכונה. ישב שם אבו עזאד, בדואי מבוגר והבן הגדול שלו ועוד כמה ערבים, עשו תה על האש. סלאם עליכם. עליכם אסלאם, תפדאל. ישבתי איתם.

הבן של אבו עזאד, אחמד קראו לו, הסתכל ככה על הסוס שלי, נהיה ירוק. באמת היה סוס יפה הארי הזה, אבל היה עוד צעיר, חלש קצת. לא יכולתי

לרכב עליו הרבה בחולות של בית וגן. לפעמים הייתי לוקח את החמור של הועד והייתי משאיר את הארי באורווה של החמור. זה היה בימים הראשונים. קניתי מהר סוס אחר. לקחתי הלוואה, לא מכרתי את הארי, סוס כזה יפה, חבל.

קניתי אותו מערבי אחד, מוכר ציפורים. היה תופס אותם ברשת ומוכר. אחר כך הארי היה הסוס של אמא שלך. היא היתה רוכבת עליו.

א. בוא נחזור לפגישה עם אבו עזאד. אתה יושב איתם תחת הג'ומס. אמרת לו שאתה השומר החדש של בית וגן?

ד. הוא הבין לבד, לפי המגפיים והבריצ'ס [מכנסי רכיבה]. חוץ מזה, הועד אמר לו כבר.

הם לא שמרו טוב. אני חקרתי עליהם. היו סוגרים עין בשביל כסף, לא תופסים את הגנבים. היו נותנים לערבים עם הגמלים להיכנס לבית וגן. מקבלים מהם כסף או ביצים, או תרנגולות. הם היו המלכים במקום, עשו מה שרצו.

"לפעמים הייתי לוקח את החמור של הועד ומשאיר את הארי באורווה"

החמור והאורווה של הועד.
מקור: ארכיון עמותת מיסדי בת ים/בית וגן.

אבו עזאד הבין שלא באתי במקרה. אמרתי לו שאני לוקח את השמירה, אם נסתדר יפה יוכלו להמשיך לעבוד. אמר לי אהלן וסאהלן. הבן שלו עיקם את הפרצוף, אבל במשך הזמן הסתדרנו יפה.

פעם עשינו תחרות רכיבה, הוא הפסיד , קיבל דרך ארץ ממני.

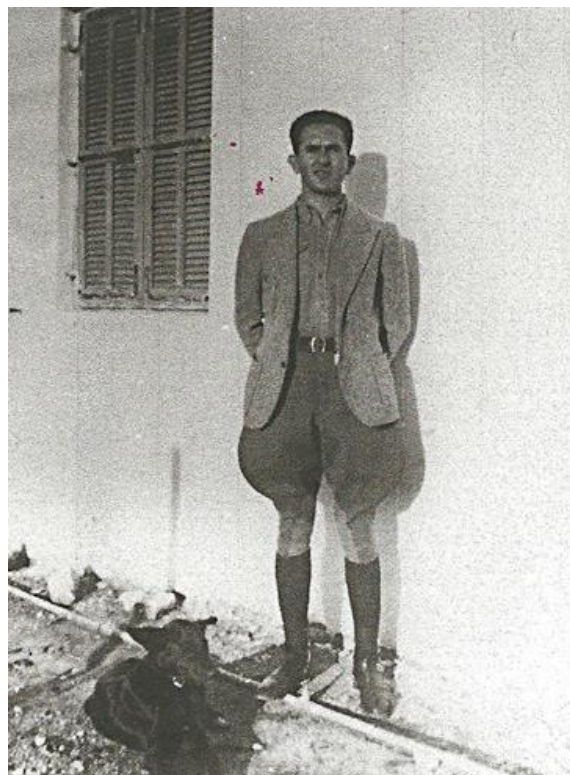
א. איך קיבלו אותך התושבים של בית וגן?

ד. הם חיו כל הזמן בפחד, אז ישנתי בחוץ תחת הג'ומס, שיראו שיש שומר יהודי שלא מפחד.

היה קיץ חם והם פחדו לפתוח את החלונות. היה שם אחד משה שמואל, היה עולה הביתה עם סולם, מעלה אותו למעלה, שלא יבואו גנבים. היה לו בבית שק פלפל שחור נגד שודדים, לזרוק להם בעיניים. לא סמכו על השומרים הערבים.

א. אז למה המשיכו להעסיק אותם?

ד. מזל שלא פיטרו אותם. אחרי המקרה עם ירחובסקי קראתי לחיים שיחליף אותי לכמה חודשים שהשמירה לא תלך לאיבוד עד שאחזור. חיים לא הכיר את השמירה. עבד כל החיים במאפייה. לא היה מסתדר בלי אבו עזאד, היו מביאים שומר אחר.

חיים קרמן

כשחזרתי חיים רצה להישאר, לא רצה לחזור למאפייה. במשך הזמן למד ממני את השמירה, היה בסדר גמור.

א. ספר איך היתה השמירה, מה שומר היה צריך לעשות?

ד. דבר ראשון הייתי צריך לסלק את שיירות הגמלים של הערבים שלא יעברו דרך השכונה. רוב הצרות באו מהשיירות האלה.

מסביב לבית וגן היו ערבים. בצד אחד ג'בלייה, בצד שני בדרום, נבי רובין [איזור פלמחים], ובצד מזרח איפה שהיום בית חולים אברבנאל היתה שכונה ערבית. האנגלים פינו ערבים מיפו ושמו אותם שם, קראו לזה "קירייה ערבייה".

שיירות הגמלים היו באות מדרום דרך שפת הים לכיוון יפו, עושים קיצור עוברים בתוך בית וגן וגונבים. היו שיירות גמלים שבאו מתל עריש [תל גיבורים] לים לקחת זיפזיף, עוברים בתוך השכונה, גונבים. יש כביסה על החבל, גונבים. יש חלון פתוח, נכנסים. פעם גנבו ילדה קטנה ששיחקה בחצר.

הייתי מסלק שיירה אחת, היתה באה עוד אחת. לא עזרו האיומים, לא עזרו המכות שקיבלו ממני.

הלכתי למשרד של צער בעלי חיים, אמרתי שהגמלים חולים במחלה מדבקת. בזמן האנגלים החוק של החיות היה חמור מאוד. באו שוטרים והחרימו את הגמלים, לקחו אותם לקרנטינה. זהו, הם לא העזו יותר להיכנס לשכונה. רוצים לקחת זיפזיף? בסדר, תלכו מסביב. לא נכנסים לבית וגן. אמרתי לאנשים בבית וגן לפתוח חלונות, לא לפחד.

א. הערבים ידעו שאתה הלכת לצער בעלי חיים?

ד. כן. הם לא סלחו לי על זה. יום אחד עשו לי אמבוש. זה היה אחרי שהכרתי את יסכה, אמא שלך.

יצאנו לטייל, רכבנו על הסוסים מסביב לשכונה. פתאום קפצו שניים מאחורי הגבעה. אמרתי ליסכה תחזרי מהר לשכונה. היא חזרה קצת ועמדה על הגבעה.

היה להם נבטים ושבריות, ניגשתי אליהם "אן שופקום עבדאייאת" [נראה אתכם גיבורים]. נתתי להם עם הקורבאץ' [שוט]. היה לי קורבאץ' ארוך, נתתי להם ככה עד שצעקו בס, בס [די, די].

הם היו מנבי רובין. לקחתי להם את החטות והעקלים [כפיות]. כעבור כמה ימים רכבתי לנבי רובין לשייח שלהם אבו חטאב, הראיתי לו, אמרתי תראה מה החבר'ה שלך עושים. קרא להם, עשה סולחה.

"יצאנו לטייל, רכבנו על הסוסים מסביב לשכונה."

יסכה על הסוס הארי.

א. איפה גרת בבית וגן?

ד. בהתחלה ישנתי תחת עץ ג'ומס בקצה השכונה. אחר כך גרתי אצל טגנסקי, אחר כך אצל צ'שלה. כשהתחתנתי גרנו בדירה לבד.

בחודשים הראשונים כשישנתי תחת הג'ומס, הייתי קונה אוכל בחנות של קולודצקי. קולודצקי היה יושב כל הלילה בחנות, ישן עם הראש על השולחן, "קענסט נישט וויסן", אולי יבוא קונה.

לא רחוק מעץ הג'ומס ששם ישנתי, איפה שהיום השוק, היתה הבאר של בית וגן, שם הייתי מתרחץ. היו שם חביות על עמודים מעץ, זה היה מגדל המים של בית וגן.

האחראי על המים היה דנברג. גר די רחוק מהבאר, היה מסתכל במשקפת על המצוף של החביות, אם צריך להפסיק את המשאבה. לפעמים היה נרדם, אז היו שומעים את הצעקות של השומרים הערבים "יה חווג'ה דרדר". דנברג היה עולה על החמור והולך לסגור את המשאבה.

בבית וגן היה אפשר לסדר הכל בצעקות. היית עולה על גבעה, הקול שלך היה מתגלגל על הדיונות מקצה אחד של השכונה עד הקצה השני.

המשאבה היתה חלשה, לא הספיקה לתת מים לכל בית וגן. חילקו את השכונה לארבעה איזורים. כל איזור קיבל מים לפי התור. לפעמים המשאבה היתה מתקלקלת, היו לוקחים פחים ומביאים מים מג'בלייה.

פעם נשרף הצריף של משפחת מירצקי, לא היה מים בצינורות, לא יכלו לכבות את השריפה. גרתי אז אצל טגנסקי. לקחתי את שתי האחיות מירצקי חנה והשנייה לחדר שלי, עד שימצאו מקום לגור. בינתיים ישנתי בחוץ בחצר, לא היה אכפת לי.

א. לא רק שלא היה אכפת לך, אתה אהבת לישון בחוץ כמו בדואי, נכון?

ד. למה לא? זה טוב להיות חופשי בטבע.

פעם יהושע חנקין מהכשרת היישוב הציע לי מגרש בחינם לבנות בית, לא לקחתי. הוא קנה אדמות ליד בית וגן, קראו לזה אדמת עולי פולניה. ביקש שאשמור על האדמות שהערבים לא יעלו עליהם. היו באים עם פחים של מלפפונים או פחים של שמן, מפרקים אותם עושים מזה צריף, גמרנו הם גרים שם, לך תוריד אותם מהאדמה.

חנקין קרא לי וביקש שאשמור על האדמות שלו. הוא גר בתל אביב ברחוב לילינבלום. היה כבר זקן מאוד, אבל היה בסדר. היה יושב ליד שולחן כתיבה גדול, במגירה היה לו תמיד אקדה. הוא אמר לי קח מגרש בחינם, תבנה לך בית תסתדר בחיים. זה היה איפה שהיום רחוב הרשת [בבת ים]. אבל אז לא שמתי לב לדברים האלה, אהבתי את השמירה, את החיים בטבע, לא היה אכפת לי לישון בחוץ על החול.

הייתי יושב עם השומרים הערבים ליד הבית של דנברג, יושבים על החול, אוכלים צנוניות ומספרים סיפורים.

לפעמים הייתי מבקר אצל השומרים בסביבה. הייתי רוכב לחוסמסה [מולדת] אל השומר מזרחי, או אל ניסים פרדו ואל קלר בחולון. לפעמים היינו מתאספים כל השומרים אצל ניסים, יושבים על החול, שותים קפה ומדברים על השמירה. ניסים פרדו היה כבד מאוד. היה תופס גנב, יושב עליו, זה היה נורא.

"לא רחוק מהג'ומס, ששם ישנתי, היתה הבאר של בית וגן"

מקור: ארכיון עמותת מיסדי בת ים/בית וגן.

א. היה איפה לבלות בבית וגן, בית קפה, קולנוע?

ד. בהתחלה זה היה מקום דתי, לא היה כלום. מי שרצה לקנות מגרש בבית וגן היה צריך לחתום אצל הוועד שהוא דתי.

הוועד ישב בתל אביב. היה להם דעה בכל דבר. לא נתנו לעשות מגרש ספורט בבית הספר, זה לא מתאים לחינוך הדתי. פעם בא בלובשטיין מבית העם בתל אביב, רצה לבנות בית עם בבית וגן, לא הסכימו אמרו שזה יקלקל את נוער.

היה בית כנסת אחד אשכנזי, לפעמים הייתי הולך לשם לשמוע אותם לומדים גמרא. הייתי עומד בחוץ ליד החלון ושומע.

יותר מאוחר באו יותר אנשים לא דתיים. באו גם ייקים מגרמניה, גרו בסוף השכונה ליד בית חרושת שמן, קראו לזה "ייקה אינזל" [אי הייקים]. ליד זה פתחו בית קפה "קפה וייס" של האחיות וייס, וקפה "ארמון" של וירצבורגר קרוב לכניסה מג'בלייה. ישבו שם אנגלים וערבים עשירים. היה גם בית הקש בשדרה, באו לשם עולים חדשים.

א. מה זה בית הקש?

האורווה של הוועד ומאחוריה "בית הקש". רחוב הרצל פינת שד' העצמאות.
מקור: ארכיון עמותת מיסדי בת ים/בית וגן.

ד. עשו ניסיון לבנות בית מקש. עשו שלד, במקום בלוקים שמו קש, ועל זה טיח.

בקומה למטה היה בית קפה של משפחה פולנית, היו נפגשים שם עולים חדשים. פעם האנגלים עשו חיפוש לתפוס עולים בלתי לגאליים. לקחתי

כמה עולים שהיו בבית הקפה והחבאתי אותם באורווה. ככה הכרתי את יסכה, אמא שלך, היתה עולה חדשה מפולניה. בבית הקפה הזה דיברו רק פולנית.

אני הייתי הולך לשתות קפה אצל הערבים בג'בלייה. הייתי קושר את הסוס לעמוד של בית הקפה, יושב איתם שותה קפה ומעשן נרגילה. ככה הייתי שומע כל מיני דברים.

א. אתה מתכוון שהערבים היו מוסרים לך אינפורמציה?

ד. כן. פעם ישבתי עם בעל גמלים אחד. רצה שאתן לו לקחת זיפזיף, סיפר לי על בעלי גמלים אחרים מ"קיריה ערביה" בדרך לאגרובנק, אמר שהם מתכוונים לגנוב צינורות מים. הלכתי לשם בלילה, התחבאתי מאחורי האורווה של הגמלים. הם ישבו שם ודיברו. שמעתי אותם מדברים על הגניבה. למחרת עשיתי להם אמבוש, שכבתי בחולות, איך שהם באו עם הצינורות קמתי ותפסתי אותם.

אחד מהם היה הבן של אבו סייף, לא היה נעים. הכרתי את אבא שלו טוב, היה לו פרדס בגבול ג'בלייה.

הייתי מסתדר עם הערבים לפעמים בטוב, לפעמים ברע. פעם באתי לבית הקפה בג'בלייה, מצאתי את הערבים בוויכוח גדול. אספו כסף לבנות מסגד, היו כאלה שלא רצו לתת, הוצאתי לירה, נתתי להם. אחר כך סיפרו בכל יפו ש "דאוד אל נטור מן בית פי גן" נתן כסף לבנות מסגד, זה עזר להם לאסוף כסף.

ככה עשיתי לי שם טוב אצל הערבים ביפו. גם כשהיה מסוכן לעבור ביפו הייתי מסתדר איתם.

פעם אשתו של רבין מהמכולת היתה צריכה ללדת. היה צריך לקחת אותה להדסה בתל אביב. זה היה במאורעות, היה מסוכן לעבור ביפו. צבי אלכסנדר התנדב לקחת אותה באוטובוס ואני ליוויתי אותם. ישבתי עם הרובה על הגג של האוטובוס ונסענו. ראו אותי, אמרו הנה "דאוד אל נטור". עברנו בשקט לא עשו כלום.

בזמנים ההם היה חשוב מאוד להראות שאתה לא מפחד. ראו שאתה לא מפחד, נתנו לך כבוד. פעם רכבתי על הסוס דרך יפו, מבית קפה אחד זרקו עלי כסא. נכנסתי לבית הקפה, שאלתי מי זה הגיבור שזרק. היו שם אולי חמישים ערבים. יכלו להרוג אותי. שתקו לא אמרו כלום. עליתי על הסוס והמשכתי.

בהתחלת המאורעות ערבים ניסו להתקרב לשכונה, דהרתי אליהם בצעקות ויריות, הם הסתלקו. אני חושב שהצעקות שלי עזרו יותר מהיריות.

א. לא ניסו אף פעם להרוג אותך?

ד. פעם ערבים מנבי רובין עשו לי אמבוש.

א. כן, סיפרת על זה, אבל חוץ מהמקרה הזה?

ד. לא. הסתדרתי איתם די טוב. בשמירה צריך לדעת להסתדר, לפעמים בכוח לפעמים במוח. תלוי עם מי יש לך עסק.

כשחנקין מסר לי את השמירה על אדמת עולי פולניה, חיים עזר לי בשמירה. יום אחד ראה ששמו שם ערימת בלוקים וסיד, סימן שמתכוונים לבנות, לא צריך מפחים של מלפפונים, בלוקים זה משהו רציני. גיליתי שזה היה של שני ערבים נוצרים עשירים רוק ואז'דאי. הלכתי לערבים בג'בלייה, הצעתי להם בלוקים בחינם, באו עם הגמלים לקחו את הבלוקים. עם אנשים כאלה לא כדאי בכוח. פעם היה מקרה דומה, רצו לעלות על האדמה, קיבלו מכות, הלכו למשטרה, קיבלתי קנס 5 לירות. ביקשתי מהמועצה שיחזירו לי, לא רצו, אמרו שאין סעיף כזה להחזיר כסף.

א. היו לך גם חברים ערבים בג'בלייה?

ד. היו כמה. היה שם קצב, קראו לו רשיד, היינו ידידים. פעם לא היה לו בשר, לא היה יכול לפתוח את החנות. היה לי כבש בחצר, נתתי לו שיפתח את החנות.

היה בדואי, אבו רוז שעבד במשטרת יפו בתור גשש, למדתי ממנו ללכת אחרי עקבות. הוא הבין גם ברפואה של בדואים. פעם היה לי כאב בפרק של היד, לא עזב אותי. אבו רוז לקח עשב מיוחד, שרף אותו, שם לי על היד, נתן לי את החאטה שלו להחזיק בשיניים נגד הכאב.

היה לי עוד ידיד, חסן, עבד בסירות בנמל יפו. קראו להם בחרייה [ימאים]. היה להם שרוואל רחב מאוד, היו מתגאים בזה, היו אומרים שהשרוואל שלהם עשוי מארבע עשרה מטר בד. השרוואל היה מתנדנד להם מאחור כמו אליה של כבשה. היו משאירים את הפירמה של הבד בולטת בצד, שיראו איזה בד טוב.

"צבי אלכסנדר התנדב לקחת את היולדת באוטובוס ואני ליוויתי אותם"

נהג האוטובוס צבי אלכסנדר

חסן הזה היה מזמין אותי לחגיגות של נבי רובין. כל שנה, בזמן הבציר, ערבים מיפו ובדואים מהסביבה היו מתאספים בנבי רובין, לכבוד החג של הקדוש נבי רובין.

היו יוצאות מיפו שיירות גמלים עם פעמונים וקישוטים, מנגנים בחלילים. שמעו אותם מרחוק. חסן היה אומר לי "יה דאוד" תשמע את הפעמונים, צריך ללכת. הלכנו גם אנחנו. הם היו מסדרים על הגמל מושב כזה. רכבו ארבעה על גמל.

החגיגות של נבי רובין נמשכו חודש. היו מקימים אוהלים וצריפים למשפחות שלמות. היו אוכלים ושותים, מנגנים, עושים מירוצי סוסים. אנחנו היינו יושבים קצת רחוק מכולם על שפת הנחל, שותים עראק. זה אסור למוסלמים, מה עשה חסן? היה לו תרבוש אדום, כשמישהו היה מתקרב היה שם את התרבוש על הכוס. זה היה חסן ה"בחרי". היו לי עוד ידידים כאלה.

א. היה לך חבר ממש, שהיית בא אליו הביתה והוא אליך, או שזה לא היה נהוג?

ד. רשיד הקצב היה חבר טוב. היינו מבקרים אחד את השני בבית, לא נכנסים הביתה זה לא נהוג, יושבים בחצר.
 לרשיד לא היו ילדים. אמרו לו שאם אשתו תטפל קצת בילד זה ישפיע עליה שתלד. אתה היית אז בן שנה בערך, הייתי לוקח אותך על הסוס, מביא אותך לאשתו, היתה משחקת איתך. אני ורשיד היינו יושבים בצד, שותים קפה. אחרי שעה שעתיים הייתי לוקח אותך חזרה.

עם אריק בדרך לרשיד

א. זה עזר, היא ילדה בסוף?

ד. לא. יכול להיות שזה היה בגללו.

היו לי עוד ידידים, אבל לא כמו רשיד. היו בסדר, אבל אי אפשר היה לסמוך עליהם. אתה לא יכול לדעת מה אמרו לו ביום שישי במסגד.

היו גם נבלות שהייתי צריך להתנהג איתם ביד קשה. היה אחד בג'בלייה, קראו לו בטראן, בטראן זה משחה ששמים לגמלים חולים. לבטראן הזה היה כרם ליד נבי רובין. היה הולך לשם דרך שפת הים, רוכב על חמור. פעם ראה שמורידים מעפילים מהאנייה, הלך לספר לאנגלים. הם באו, אסרו את המעפילים. * לימים התברר שהיתה זאת הספינה "כוכב" (א.ק.) החלטתי לגמור אותו, אבל הוא ידע, נזהר ממני. לא יכולתי לתפוס אותו. דיברתי עם בעל גמלים אחד שהיה לוקח זיפזיף מחוף בת ים. אמרתי לו שאני מחפש את בטראן ואם הוא רוצה להמשיך לקחת זיפזיף שימסור אותו או שיטפל בו בעצמו.

יום אחד בעל הגמלים הזה והאחים שלו תפסו את בטראן על החוף, נתנו לו מכות רצח, שמו אותו על החמור ושלחו אותו לג'בלייה. לא ראו אותו יותר, ברח לירדן.

א. היו מגיעות לחוף בת ים אניות מעפילים?

ד. כן. היו לנו נקודות תצפית על החוף, כשהיתה מגיעה אניית מעפילים היו קוראים לכל מי שהיה בסביבה, לעזור להוריד מעפילים. גם אני עזרתי. הם היו יורדים מהאנייה בסירה, הייתי נכנס לים עם הסוס, שם עליו ילדים, לוקח אותם מהסירה אל החוף.

א. בוא נחזור לבעלי הגמלים. אני מבין שבסך הכל נעזרת בהם לא מעט.

ד. למה לא? אם לא הייתי מרשה להם לקחת זיפזיף מהחוף היו נשארים בלי פרנסה.

פעם היה לי מקרה לא נעים. אמי, סבתא שלך, באה לבקר אותנו לכמה ימים. זה היה אחרי שהתחתנתי.

יצאתי בלילה לשמירה. נכנס גנב דרך החלון, גנב את השמיכה של סבתא. זאת היתה בושה גדולה, גנבו מהבית של "דאוד אל נטור". הודעתי להם בג'בלייה לא לוקחים יותר זיפזיף. באותו יום החזירו את השמיכה.

היו גם בעלי גמלים יהודים. היה יוסף זכריה, עבד ביישור אדמה לבניינים. היה מעמיס חול על גמלים, מעביר ממקום למקום.

מובילי זיפזיף יהודים (למטה) וערבים (למעלה).

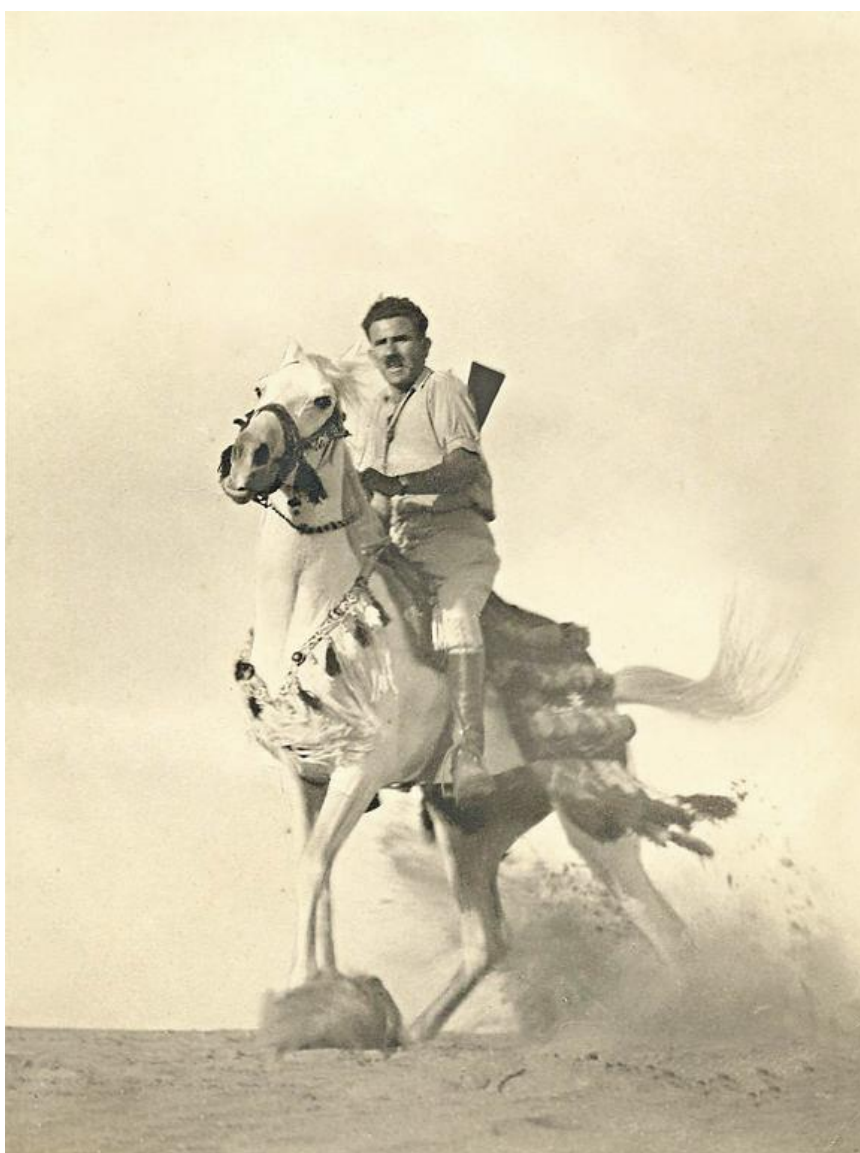
א. יש תמונה יפה שאתה דוהר על סוס הלבן. איזה סוס זה היה?

ד. זה היה "עומר אל ג'דיד". קניתי אותו מבדואי בנגב. נסעתי לבדואים בנגב עם ידיד כאמל ערקאת, קראו לו כאמל אפנדי. ראיתי סוס לבן עומד על גבעה, הלכתי לראות. זה היה סוס טוב לריצה, רואים את זה לפי רוחב העצמות של הלסת והגודל של הנחיריים וגם לפי המרחק בין הפרסה לפרק הראשון ברגל, מה שנקרא בערבית ביתאשקל, אם זה לא ארוך מדי הסוס טוב לריצה.

בעל הסוס היה בדואי עני מאוד, אבל לא רצה למכור את הסוס. כאמל אפנדי שיכנע אותו, שילמתי 20 לירות. יכולת אז לקנות סוס ב 6 לירות. קבענו שהבדואי יביא את הסוס לבית הקפה בג'בלייה.

הסוס הזה היה אצלי שנה בערך. היה הסוס הכי מהיר בארץ, כאמל אפנדי לקח אותו לפעמים למירוצים שהיו ביפו בבאסה [בלומפילד] והיה מנצח. בסוף שכנעו אותי שהסוס מתבזבז אצלי, חבל להשתמש בסוס כזה לשמירה. נדנדו לי כל כך עד שמכרתי אותו, כאמל אפנדי היה המתווך, שלחנו אותו למצריים. ניצח שם במירוצים. בסוף הוא הגיע לאורוות של המלך פארוק. המלך נתן לו את השם "עומר אל ג'דיד". הסוס היה מפורסם במצרים.

אני מכרתי אותו ב 40 לירות, זה כלל את המשלוח למצריים. הרווחתי כמה לירות. כאמל אפנדי הרוויח יותר מהתיווך. כאמל אפנדי היה סוחר ממזר, לבש תמיד חליפה עם שרשרת עבה של שעון. היה לו מקל עם שערות של סוס לגרש את הזבובים. הוא לא היה מתגלח לבד, היה מתיישב אצל הספר, ילד עושה לו רוח עם מניפה, בינתיים השכן של המספרה, מנהיג תרבושים, היה מנהיג לו את התרבוש. גמר להתגלח יוצא מהמספרה ניגש למצחצח הנעליים, אחר כך הולך לבית קפה, לעשן נרגילה לדבר על ענייני כספים. היה ממזר גדול, אבל היינו ביחסים טובים. כשאתה נולדת נתן לי במתנה את החרב הגדולה הזאת.

על הסוס "עומר אל שריף" בחולות בית וגן.

א. איך היית מגדיר את היחסים בין ג'בלייה ובית וגן?

ד. היחסים היו די בסדר. כשאצלנו התקלקלה המשאבה לקחנו מהם מים. כשחפרו אצלנו עוד בארות, העבירו להם צינור, שתו מהבארות שלנו. כשהיו צריכים רופא היו באים לד"ר פומפיאן, היה מטפל בהם. לפעמים היו מושיבים אותו על חמור ולוקחים אותו לג'בלייה לטפל בחולה. היחסים בין בית וגן וג'בלייה היו בסדר. היו גם גנבים ופושעים, אבל זה רגיל.

א. מה היה המצב בתקופת המאורעות?

ד. הרבה אנשים עזבו. ראש המועצה היה אז בן-ציון ישראל שווילי. היה עומד ליד תחנת האוטובוס, מתחנן שלא יעזבו. כשלא היתה עבודה נתן הוראה לשתול עצים בשדרה, שתהיה עבודה. הוא היה איש עשיר, חלק מזה היה על חשבוננו.

בזמן המאורעות היו לפעמים חסרים דברים בחנות, פחדו לנסוע דרך יפו להביא סחורה, נסעו רק כשלא היתה ברירה.

הקצבים ברודשטיין וקליינבוים פחדו לנסוע לבית המטבחים, היו שוחטים בקר על שפת הים. היתה להם רפת ליד השדרה, החזיקו שם את הבקר. פעם ברח להם שור, לכיוון קירייה ערבייה בגבול אגרובנק. פחדו להיכנס לשם, הלכה להם הפרנסה. ריחמתי עליהם, החלטתי ללכת להחזיר את השור. אמרו לי זה מסוכן, אל תלך. בכל זאת הלכתי. ישבתי שם עם הערבים, שתייתי קפה, דיברתי איתם, הסכימו להחזיר את השור.

ניסיתי להוביל את השור בחבל מאחורי הסוס, אבל הסוס לא הסכים שהחבל ילחץ לו בתחת. לא היתה ברירה, הלכתי כל הדרך ברגל בחולות עם הסוס ועם השור, עד שהגעתי. הקצבים שמחו, נתנו לי את הכבד של השור. גרתי אז אצל צ'שלה מהמאפייה, הכנסתי את הכבד לתנור של המאפייה ואכלתי.

היה לי עוד מקרה עם שור, לא יודע לי למה היה לי מזל עם שוורים. זה היה ליד מקוה ישראל. אני וניסים פרדו קצרנו שם עשב טרי בשביל הסוסים, פתאום אני רואה שור גדול רץ לכיוון שלנו ואחריו שני קצבים עם עגלה, צועקים ביידיש "חאפ אים, חאפ אים" [תפסו אותו תפסו אותו]. ניסיתי לעצור אותו, כמעט הרג אותי, ברח. עליתי על הסוס, רדפתי אחריו. כל פעם ניסה לנגוח את הסוס, הייתי צריך להתחמק ממנו.

ככה הגענו כמעט עד הכפר הערבי יאזור. אם השור ייכנס לשם, גמרנו, אין שור. הוצאתי את הרובה, יריתי לו ברגליים. רגל אחת נקטעה למטה, הוא

נעצר. היה שם רועה ערבי עם נבוט. לקחתי את הנבוט, נתתי לשור בראש, נהיה המום, נשכב על הארץ.

באו הקצבים עם העגלה, בקושי העמסנו אותו, היה שור גדול. אחר כך הקצבים היו במתח גדול אם השור עוד כשר. זה היה כל הרכוש שלהם. הביאו רב, בדק, אמר כשר. היתה שמחה גדולה.

א. קיבלת את הכבד?

ד. קיבלתי את הכבד, אני וניסים עשינו סעודה כיד המלך.

המשך ראיון: 21/2/1990

א. בפעם שעברה התחלת לספר על תקופת המאורעות. אני רוצה שתספר על השמירה באותה תקופה. זה היה שונה מהתקופה שלפני המאורעות?

ד. בהתחלה הסתדרנו לבד, אני וחיים. אבו עזאד עזב. אחר כך התחיל להיות יותר רציני, ירו מתוך הפרדסים והבתים בגבול ג'בלייה. כשיורים מבתים אי אפשר לרכב על סוס. ירינו חזרה מהבית שלנו. אני ומוישה וולפה היינו יורים מהחלון של המטבח. יסכה ורבקה אשתו היו מגישות לנו כדורים. הבית שלנו היה האחרון בשכונה, בלילה כשהייתי יוצא לשמירה אמא שלך היתה לוקחת אותך והולך לישון בבית של פרלשטיין.

האנגלים גייסו בבת ים כמה גפירים. הם גם נתנו כמה רשיונות לרובים והגברים בבת ים היו יוצאים לשמירה לפי התור. חיים היה מחלק להם את הרובים ורושם את המספר של הרובה במחברת. היינו מחלקים את האנשים לעמדות. היינו צריכים לירות בחזרה להשתיק את הערבים, לשמור שלא תהיה התנפלות. היו אצלנו כמה חברמנים כמו דניאל, בחור ממוצא רוסי, בלונדיני חזק, היה מסגר. כשלא היתה עבודה היה חופר ג'ורות. דניאל היה אמיץ, היה הולך למקומות הכי מסוכנים. היו גם כאלה שלא רצו לצאת לשמירה. פעם אני ודניאל הוצאנו מישוהו מהבית בכוח לשמירה.

א. מי זה היה?

ד. לא חשוב. הוצאנו אותו עם פיג'מה, לקחנו אותו לעמדה.

"אני ומוישה וולפה הינו יורים מהחלון של המטבח, יסכה ורבקה
אישתו היו מגישות לנו כדורים"

מימין: יסכה עם אריק. ריבקה עם שיפרה.

א. כמה זמן נמשכו המאורעות בבת ים?

ד. לקח שלוש שנים, משלושים ושש עד שלושים ותשע, עם הפסקות. אני
המשכתי ללכת לג'בלייה, יושב איתם. היה טוב שיש קשר.

גם בארבעים ושבע, בימים הראשונים של מלחמת השחרור, כשהיו קצת יריות ועוד לא היתה ממש מלחמה, הייתי הולך אליהם, מדבר איתם שלא יירו.

כשהיו יריות מהצד שלנו הערבים היו קוראים לי, עושים בירור. למשל, אחרי שהיו יריות מג'בלייה אברהם גולדשטיין היה עולה על הגג של בית חרושת בירה, יורה בכל מי שעבר ברחוב בג'בלייה. היה צלף טוב, כל ירייה פוגע. הערבים אמרו לי שהוא יורה גם בנשים, "חראם". דיברתי איתו שלא יעשה את זה.

יום אחד כשבאתי לג'בלייה, הערבים אמרו לי שחיילים עירקיים באו ליפו, שלא אבוא יותר, כי הם לא יכולים להיות יותר אחראיים לחיים שלי. אז התחילה המלחמה בבת ים.

א. בתקופה הזו היית עוד שומר?

ד. לא. כבר לא עבדתי בתור שומר. היתה מפקדה של ההגנה, המפקד היה ירקוני, היה אחראי על ההגנה של בת ים. אני השתתפתי בהגנה. אחר כך, אחרי מלחמת השחרור חזרתי לעבוד בתור אחראי לביטחון בבת ים.

א. מה עשה חיים?

ד. קנה אוטו משא, עבד עם בית חרושת בירה.

א. ספר קצת על מלחמת העצמאות בבת ים.

ד. המלחמה בבת ים היתה בין העמדות שלנו והעמדות שלהם. הם ירו עלינו ואנחנו ירינו עליהם. היו כמה עמדות קרובות, הערבים והיהודים היו מקללים אחד את השני מהעמדות. פעם החברה נרדמו בעמדה. הערבים הרגישו, נכנסו לעמדה, שחטו אותם. אחר כך קראו לעמדה הזאת עמדת המוות, איפה שהיום המצבה.

א. גם אתה היית מוצב בעמדה?

ד. הייתי בכמה עמדות. היה לי אז אוטו פורד. הייתי לוקח את המכונת ירייה "שוורץ לאוזה" כל פעם לעמדה אחרת, שיחשבו שיש לנו הרבה. לערבים היה יותר נשק. מהעמדות שלהם ראו את כל בת ים. היו לנו הרבה הרוגים. ההרוג הראשון היה הילד עמוס, ירו על האוטובוס קיבל כדור

בבטן. רצתי להוציא אותו מהאוטובוס, לקחתי אותו לד"ר פומפיאן, אבל הוא מת.

רוזנברג נהרג בבית חרושת לגזוז. הלך לעבוד, ראיתי אותו הולך, אמרתי לו אל תלך זה מסוכן, לא רצה לשמוע. איך שהלך שמעתי שתי יריות. מהעמדה של בית חרושת בירה אמרו שראו אותו נופל. רצתי לשם, זחלתי מאחרי ריילס, כבר לא היה בחיים. הרבה נהרגו ככה. הלכו לעבודה, הלכו ברחוב, קיבלו כדור.

א. כן. גם אני זוכר את זה, הייתי אז בן עשר. נחזור לתקופה יותר מוקדמת. לא סיפרת על האנגלים, היית פעיל לטובת האצ"ל, נכון?

ד. כן. השגתי נשק בשביל האצ"ל. היינו נוסעים אני ומוישה וולפה לגליל, אחרי עכו. הערבים היו גונבים נשק מהאנגלים ומוכרים. פעם אנגלי שיכור מכר לי אקדח בשביל כמה כוסות בירה. אחר כך לקחתי אותו לחולות, השארתי אותו שם. כשהתעורר לא ידע מה היה, איפה היה, איפה האקדח שלו.

"הייתי לוקח את מכונית הירייה כל פעם לעמדה אחרת"

א. ישבת במחנה המעצר לטרון, נכון?

ד. ישבתי בלטרון, ישבתי גם במזרעה [צפונה מעכו]. הייתי ברשימה השחורה של האנגלים עוד מזמן קבוצת אגרוף, חשוד קבוע.

היו באים האנגלים, מודיעים ברמקול יש עוצר, אני מכין סבון ומכונת גילוח ידעתי שיקחו אותי. קראו לזה מעצר פוליטי. כשהיו באים לעשות חיפוש בבית הייתי מסדר אותם. היה לי רובה ברישיון, החבאתי אותו בכוונה. עשו חיפוש מצאו את הרובה, מבסוטים תפסו משהו. הראיתי להם את הרישיון, זה הרגיז אותם.

א. כמה זמן היית במאסר?

ד. ישבתי כמה פעמים בלטרון, פעם אחת במזרעה, סך הכל שנה וחצי. במזרעה היו גם עולים בלתי ליגאליים, שם היה יותר טוב מלטרון, היינו הולכים להתרחץ בים.

במזרעה היה קצין משטרה ערבי בשם כאמל אפנדי. לא אותו כאמל אפנדי הידיד שלי, ההוא היה סוחר זה היה קצין. אצל הערבים איש מכובד, עשיר או קצין, קראו לו אפנדי, אבל היו אומרים ש"שאוויש" [סמל] נחשב יותר מקצין. פעם כאמל אפנדי הקצין יצא לחופש לכפר שלו. לפני שחזר אימו אמרה לו אינשאללה בעוד זמן קצר תהיה שאוויש.

היה לי מקרה עם כאמל אפנדי הזה במזרעה. פעם מיישהו מהחברה שלנו האסירים היה חולה, היה צריך לעשות בדיקת שתן. השתין לתוך בקבוק קוניאק, לקחתי את זה למרפאה. ראה אותי כאמל אפנדי, שאל מה זה, אמרתי תרופה. לא האמין, טעם מהבקבוק. רצה להכניס אותי לזנזאנה [צינוק], אבל הקצין האנגלי לא הסכים.

כשהייתי בלטרון כמעט שלחו אותי לאריטראה. היו שם ירזניצקי [יצחק שמיר], מוישה וולפה ועוד חברה מהאצ"ל ומהלח"י. יום אחד תלו רשימה של אנשים שהולכים לאריטראה. גם אני הייתי ברשימה. היה לי מזל, בדיוק לקחו אותי לחקירה ביפו. נשארתי בארץ.

למשטרה ביפו היתה באה אישה אחת מפתח תקוה. היתה הולכת לחנויות, מבקשת תרומה בשביל האסירים. נתנו לה נקניקים, שוקולד, כל מיני דברים. היתה באה למשטרה ביפו, שואלת על שם של אסיר שבא לחקירה, אחר כך היתה שולחת חבילה על שמו שיחלק לחברה האסירים.

א. למה רצו לשלוח אותך לאריטראה?

ד. בגלל הסליק אצל מוישה וולפה. היו בחצר שלו שתי חביות מחוברות בתוך האדמה, החביאו שם נשק של האצ"ל. האנגלים גילו את זה, מיישהו הלשין, אסרו אותנו. אסרו גם את חיים. לא עשה כלום, רק בגלל שהוא אחי, אבל שחררו אותו די מהר. את מוישה שלחו לאריטראה, הוא חזר אחרי הקמת המדינה.

"מאיר ירקוני מההגנה ביקש ממני, עזבתי"

עומדים מימין: דוד, ירקוני, גדעון ווקר.

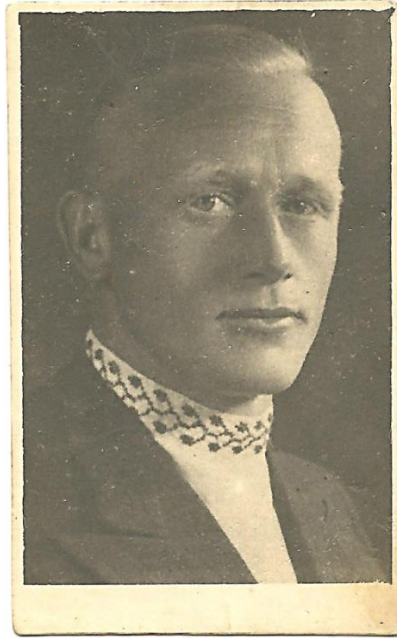
א. אתה היית חבר אצ"ל?

ד. לא הייתי שייך לאף אחד. תמיד רציתי להיות חופשי, עשיתי מה שרציתי. מאיר ירקוני מההגנה ביקש ממני, עזרתי.

א. יש אצלך תמונה של חייל אנגלי במדים בשם הארי, מי זה היה?

ד. היה מחנה צבא אנגלי מאחרי הבית שלנו כשגרנו בבלפור. הארי היה במחנה הזה. היה עוד אחד תומסון, היו נכנסים אלינו לשתות קפה, נהיו חברים שלנו.

אחר כך שלחו אותם למצרים. הארי היה בא לבקר אותנו בחופשות, היינו כמו משפחה שלו. אני חושב שלא היתה לו משפחה באנגליה, כשהוא נהרג במלחמה אנחנו קיבלנו את ההודעה מהצבא.

דניאל קריגר

הארי

א. יש לי שאלה שלא קשורה לעניין הזה. היה בבת ים איש מסכן שהסתובב תמיד בחוץ יחף, קצת גיבן. מי זה היה?

ד. "יענקלה דער משוגענער". לא היה כל כך בסדר בראש. היתה לו משפחה בבת ים, לא היה אכפת להם ממנו הזניחו אותו, גר בחוץ. פעם היה לו פצע גדול ברגל, זה היה נורא. לקחתי אותו לד"ר וויסברם שיחבוש לו את הרגל. היה לו ברגליים עור קשה כמו סוליות נעליים. היה קורא לי "פוליס".

המשך ראיון: 7/3/1990

א. אחרי קום המדינה היית איש הביטחון של בת ים, קראו לך "השריף של בת ים", ספר קצת על התקופה הזו.

ד. לא היו יותר גנבים ערבים, היו גנבים יהודים. גנבו אותו דבר. גנבו פיילות מהמרפסות, סולמות, קרשים של בנין. היה צנע לא היה מה לאכול, גנבו תרנגולות. פעם תפסתי גנב בתוך הלול של גוטליב, חירבן במכנסיים מרוב פחד.

היה לי עוזר לכמה זמן, אברהם גולדשטיין. קניתי לו סוס, היינו מסתובבים בלילה, תופסים גנבים. אחר כך היה לי ג'יפ, הייתי מסתובב עם הג'יפ. נגמר הזמן של הסוסים.

א. הרבה שנים הסוסים היו חלק גדול מחייך. ספר קצת על הסוסים שלך.

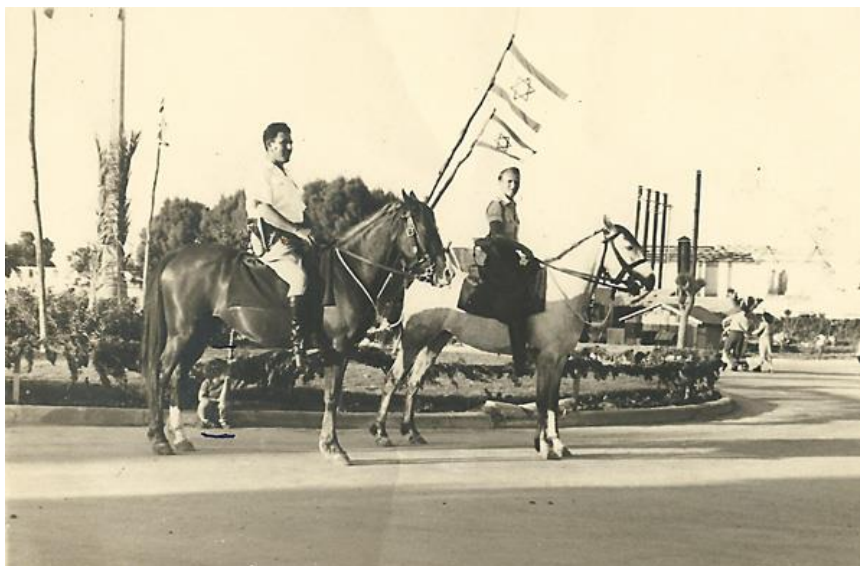
ד. סוסים זה כמו אנשים, יש סוסים טיפשים ויש חכמים. הסוס הלבן לא היה חכם, תן לו רק לרוץ. סוס רואה שטח פתוח יכול לרוץ עד שייקרע לו גיד והוא ימות.

הסוס הארי היה חכם. הייתי יכול לשלוח אותו הביתה לבד, הייתי מוריד לו את המושכות שלא ייתפסו ברגליים, אומר לו לך הביתה, מכה קטנה על התחת, היה חוזר לבד לאורווה.

היה לי פעם סוס ממזר, הייתי צריך לפרזל אותו. הרמתי לו את הרגל, נשען עלי בכוונה בכל הכובד שלו, לא נתן לי לטפל בפרסות. היה לי חבל קצר מיוחד עם שני מקלות קטנים בקצה, קשרתי לו את האף לגדר. האף זה המקום הכי רגיש של הסוס, כואב לו באף, לא איכפת לו מהרגל. עמד בשקט, נתן לי לטפל בפרסות.

פעם שפכתי שק שעורה לאבוס, התחיל למשוך את השק. נתתי לו מכה, נהיה ברוגז איתי, נעלב. עמד בצד שלושה ימים, לא אכל.

"הינו מסתובבים בלילות, תופסים גנבים"

דוד עם אברהם גולדשטיין (מימין). תחילת שנות החמישים.

כל הזמן היו לו עניינים איתי, כשהייתי רוכב עליו ונעצר לרגע ליד קיר או עץ, הממזר הזה היה מתקרב לאט לאט לקיר או לעץ, בשביל ללחוץ לי את הרגל.

לסוס יש נשמה, כמו בן אדם. אם הוא עומד בצד עצוב, לא רוצה לאכול, יכול להיות שהוא חולה.

סוסים דורשים טיפול, צריך לרחוץ אותם עם מברשת, לסרק להם את הרעמה ואת הזנב. צריך לתת לסוס להתגלגל בחול, הוא אוהב את זה, זה בריא בשבילו.

לא טוב לתת לסוס לאכול רק שעורה ותבן. צריך לתת לפעמים עשב ירוק, זה בריא בשבילו. אני הייתי לוקח את הסוס לרעות בעשב ליד בית חרושת בירה, שם היה עשב טוב.

זה מזכיר לי שהיתה באה לשם אשה מבוגרת, בובע, עם העז שלה לרעות בעשב. היא גרה ברחוב הרצל לא רחוק מהתנובה. היתה לה נכדה, רצתה להתחתן. מצאה לה חתן, קבעו תאריך לחתונה. בינתיים הבחור גר אצלם, אכל ושתה, גם קיבל כסף כיס. הגיע יום החתונה, ברח דרך החלון.

יום אחד הבובע הלכה עם העז כרגיל לרעות בעשב ליד בית חרושת בירה, עבר בחור שאל אותה על איזו כתובת. התחילה לחקור אותו, אמר לה שהוא חלוץ, חדש בארץ, לא מכיר כלום. אמרה לו שחלוץ צריך להתחתן, להקים משפחה בארץ ישראל. הכירה לו את הנכדה שלה, התחתנו.

א. בוא נחזור לשמירה. היו מקרים מיוחדים בתקופת שנות החמישים שאתה יכול לספר עליהם?

ד. כשפתחו את הכביש החדש ליפו, משדרות העצמאות לשדרות ירושלים ביפו, הכביש היה צריך לעבור בפרדס נטוש. בעל הפרדס ברח בזמן המלחמה. בעל הפרדס השכן היה אבו סייף, שתל שם צנוניות.

הגיע טרקטור, רצה להתחיל לעבוד, אבו סייף נעמד, חסם את הדרך. קראו לי. אמרתי לאבו סייף שאני ואברהם גולדשטיין נעזר לו לקטוף את הצנוניות, גם נעזר לו למכור אותם. לא הסכים. אמרתי לו שאם ימשיך להתעקש, אני בעצמי אקח את הטרקטור, אהרוס לו את הצנוניות וגם את הבאר שלו, נבהל, הסכים.

עזרנו לו לקטוף את הצנוניות, גם עזרנו לו למכור אותם, ככה נפתח הכביש החדש ליפו.

גם אחרי קום המדינה היה לי קשר עם הערבים. היו לי ידידים ערבים, עזרתי להם. היה לי ידיד בשם שעבן, רצה לעשות ברית מילה לילד שלו, כמו שעושים המוסלמים. לא היה בכפר שלו מי שיעשה, דיברתי עם הרב

לוי, הסכים. לקחתי את הרב לכפר של שעבן, עשה ברית מילה לעשרה ילדים בכפר, עמדו בתור. לפעמים הייתי נוסע לבקר אצל הבדויים בנגב, הייתי מבקר את השייח' הוזאיל. כשהיה בא לסדר עניינים ביפו היה לפעמים בא אלי למגרש.

א. ספר איך זה לבקר אצל הבדויים

ד. אתה בא לשבט בדואי לבקר מישוהו, אתה לא בא ישר אליו. אתה שואל איפה ה"שייק", זה אוהל שלשם באים האורחים. זה המרכז של השבט, גם השייח' בא לשם. אתה אומר שאתה מחפש את מי שאתה מחפש, מתחילים לצעוק מאחד לשני עד שהוא שומע ובא לאוהל ה"שייק". אחרי שמברכים אחד את השני, מתיישרים. יש מישוהו שעושה קפה, מחמם את הגרעינים במחבת קטן על האש, בינתיים רותחים המים. אחר כך הוא מתחיל לטחון את הקפה במכתש, דופק לפי קצב של מנגינה. אם זה אורח חשוב מביאים גם מנגן רבאבה. מרתחים את הקפה, מוזגים קצת בספל קטן ושותים ברעש גדול.

א. בוא נחזור לשמירה. ספר קצת על גנבים יהודים.

ד. היו באים אלי מכל מיני מקומות שלא הצליחו לתפוס את הגנבים. ביקשו שאני אטפל בזה. היה מקרה בקיבוץ גליל ים, גנבו בננות מהמטע שלהם. השומר לא הצליח לתפוס את הגנבים, גם לא המשטרה. הגניבות נמשכו יותר משנתיים, זה הגיע ל-40 טון. מוישה מהבנות בא אלי, ביקש שאני אעזור. אמר לי שנמאס להם, אם זה לא יפסיק יסגרו את המטע. הסכמתי. כעבור כמה זמן הצלחתי לתפוס את הגנבים, עשו חגיגה בקיבוץ

א. ספר איך תפסת אותם, ספר יותר פרטים

ד. בהתחלה רציתי לבדוק, אמרתי שיגידו לי אם יגנבו עוד פעם. גנבו, הלכתי לשם. במשטרה אמרו שזה מהמעברה. הלכתי אחרי העקבות, עברו את המעברה, הגיעו עד תחנת האוטובוס לנתניה. ראיתי גם סימנים של השקים ששמו על האדמה.

אמרתי לאנשים בקיבוץ שאני מוכן לעזור, שיבקשו מראש המועצה של בת ים, בן ארי. פגשתי אותם אצל בן ארי. בכו לפניו, הסכים.

סיור בבת ים עם ראש העיר בן ארי. דוד שני מימין.

חיכיתי שתהיה עוד גניבה, באתי לשם עוד פעם, ביקשתי שיביאו לי גבס. יצקתי את העקבות. זה היה נעל אוסטרלית ומגפי גומי, שני אנשים. אמרתי שעוד מעט הם ביד שלי. במשטרה צחקו. ידעתי כבר מאיפה הגנבים יוצאים, עשינו שם אמבוש, אני והשומר של הקיבוץ, כל לילה משעה שמונה עד הבוקר. ארבעה לילות לא באו לגנוב. חשבתי שהרגישו בנו, הפסקנו. אחרי כמה ימים גנבו עוד פעם. עשינו אמבוש שלושה לילות. בלילה השלישי שמעתי מישוהו הולך, חיכיתי שיתקרב, זה היה הבחור עם המגפיים. יריתי באדמה, תפסתי אותו עם שק בננות. בקיבוץ עשו חגיגה. אחרי שתפסתי את זה עם המגפיים, חקרתיו אותו, אמר לי מי השני, תפסתי אותו, הביא אותי לסוחרים בנתניה. כולם נאסרו.

א. מה אמרו במשטרה?

ד. בהתחלה לא האמינו שאני אתפוס אותם, אחר כך אמרו כל הכבוד.

א. היו עוד מקרים מעניינים שאתה יכול לספר עליהם?

דוד (מימין) בשרות השב"כ בעזה. 1956

ד. הכי מעניין היה בחמישים ושש בעזה.

א. זה במבצע קדש, היית במילואים?

ד. זה היה מילואים בשביל הש"ב [שב"כ]. בזמן שכבשו את עזה אריה בן יעקב מהש"ב ביקש שאלך לשם לכמה זמן לעזור להם לתפוס "פדאיון".

הייתי בעזה יותר מחודש. תפסתי כמה חשובים, מפקדים של "פדאיון". אלה היו בשנת שלוש ושש צעירים מהשבב של יפו. במלחמת השחרור ברחו לעזה, נהיו רוצחים גדולים, קראו לעצמם "פדאיון"

א. איך תפסת אותם?

ד. לא הייתי צריך להתאמץ הרבה. הייתי מסתובב ברחוב, היו שם פליטים מג'בלייה שהכירו אותי מהזמנים ההם. היו ניגשים אלי מבקשים ממני שאעזור להם. בשביל חצי שק אורזו היו מדברים. ככה הגעתי לכמה נבלות, חקרתי אותם, מסרו לי שיש כמה שמתחבאים בבית חולים. הלכתי לשם עם קצין וחיילים שלנו, עשו עוצר על בית החולים, תפסנו אותם. התחפשו לרופאים.

הייתי בעזה יותר מחודש, לא יצאתי לחופש, בבית לא ידעו איפה נעלמתי.

א. קיבלת הרבה מכתבי תודה מהאגודה למען נפגעי שיתוק ילדים "אילן שיל פוליו" [אילן], איך זה מתחבר עם תפיסת גנבים ומחבלים?

"זה היה קדוש בשבילי לעזור לילדים נכים"

דוד משמאל

ד. זה היה קדוש בשבילי לעזור לילדים נכים עם שיתוק. עזרתי לעשות קייטנות לילדים, הייתי לוקח את הילדים לאן שצריך. גם עזרתי לאסוף תרומות. הייתי מדבר עם קבלן, אומר לו שים חמש מאות או אלף לירות, היה נותן "ראס בן נאנו".

א. ראיתי גם מכתבי תודה שקיבלת מחיל התותחנים.

ד. טיפלתי גם בחיילים מהתותחנים. בת ים אימצה תותחנים, אני הייתי מטפל בזה. הייתי עושה קומזיצים לחיילים, שיהיו מבסוטים.

א. כאן נפסק הראיון. אבי הלך לעולמו למחרת הראיון האחרון ב"א אדר.

אריק קרמן